

УРАЧУНАВАЊЕ ВРЕМЕНА ПРОВЕДЕНОГ НА ПОСМАТРАЊУ
У ИЗРЕЧЕНУ КАЗНУ

Урачунљивост је један од услова кривичне одговорности окривљеног и када се појави сумња да окривљени болује од душевне болести која искључује или смањује његову урачунљивост, постојање таквога стања мора се утврдити вештачењем (чл. 246 Законика о кривичном поступку). По чл. 6 Кривичног законика привремена душевна поремећеност и заостали душевни развој такође искључују односно смањују урачунљивост. Међутим, њихово вештачење не мора да се врши по одредбама овога члана, већ по општим одредбама о вештачењу. Доста су ретки случајеви да се вештачење душевне болести врши пред самим органом који води поступак, већ је по правилу потребно дуже посматрање окривљеног да би се утврдило његово психичко стање односно могућност схватања значаја свога дела и могућност управљања својим поступцима. У таквим случајевима окривљени се упућује у здравствену установу за душевно болесна лица.

Поставља се питање да ли се време проведено на посматрању може урачунати у казну строгог затвора, затвора и у новчану казну, како је то предвиђено у чл. 45 Кривичног законика у погледу времена проведеног у притвору или у истражном затвору. Ако се окривљени налази у притвору или у истражном затвору, па се за време трајања ових мера упућује на посматрање, несумњиво је да се време проведено на посматрању рачуна у притвор односно истражни затвор и према томе урачунава у изречену казну. Међутим, ако се окривљени, који се налази на слободи, упућује на посматрање, питање је да ли се време проведено на посматрању може урачунати у изречену казну.

Постоји мишљење да се време проведено на посматрању не може урачунати у казну, ако се окривљени пре упућивања на посматрање налазио на слободи (1). Овакво гледиште заступа у пракси велики број судова. За потврду овог схватања наводи се неколико аргумената. Чл. 45 Кривичног законика предвиђа урачунавање у казну времена проведеног у притвору или истражном затвору. Посматрање је једна радња у току поступка која нема сличности са притвором или истражним затвором као мерама за обезбеђење присуства окривљеног и за успешно вођење кривичног поступка. Посматрање се одређује из других разлога и у другу сврху него притвор и истражни затвор. Питање решења о притвору односно истражном затвору и решења о слању на посматрање различито је регулисано, а такође и питање продужења ових мера и продужења посматрања. Посебно се истиче да је режим на посматрању друкчији него у притвору и истражном затвору.

(1) Др. Тихомир Васиљевић: Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, 1957, стр. 246—247.

Ово питање није законом регулисано и у том погледу постоји у закону празнина за коју се може питати да ли се може попунити путем аналогije (законска аналогija) (2). Када се поставља питање да ли се по аналогiji време проведено на посматрању може урачунати у изречену казну слично урачунавању притвора и истражног затвора, треба у првом реду размотрити да ли постоји и у чему је сличност између притвора и истражног затвора с једне стране и слања на посматрање с друге стране.

Притвор и истражни затвор су мере за обезбеђење присуства окривљеног у поступку. Оне имају принудни карактер и у одређеном обиму ограничавају личну слободу окривљеног. Ограничење личне слободе грађана може се вршити само под строгим законским условима и само када постоје законом предвиђени разлози, надлежни орган може ставити окривљенога у притвор односно истражни затвор (3). Посматрање није мера обезбеђења у смислу како су то притвор и истражни затвор, али се може рећи да је и оно мера обезбеђења у ширем смислу речи, јер обезбеђује услове за утврђивање одлучних чињеница у кривичном поступку. Исто тако притвор и истражни затвор у крајњој линији обезбеђују доказивање односно утврђивање одлучних чињеница. Према томе, може се закључити да све ове мере имају заједничку ширу сврху, јер су то мере за обезбеђење успеха кривичног поступка.

Притвор и истражни затвор као мере обезбеђења у ужем смислу речи слични су и по своме дејству упућивању на посматрање, с обзиром да се све ове мере састоје у ограничењу слободе окривљеног. Посматрање се одређује из других разлога него притвор или истражни затвор, али и оно је једна врста ограничења личне слободе грађана. Ово се јасно може уочити ако се упореди режим у притвору и истражном затвору са режимом за време посматрања окривљеног у здравственој установи за душевно болесна лица.

За доношење решења о притвору и истражном затвору као и решења о слању на посматрање надлежни су исти органи истражни судија, судија среског суда и овлашћени орган унутрашњих послова. Једина и по природи ствари нужна разлика је у токе што се упућивање у здравствену установу за душевно болесна лица увек врши на основу мишљења вештака да је потребно дуже посматрање. У погледу продужења притвора односно истражног затвора као и продужења посматрања нема битних разлика, јер је само суд надлежан да доноси решења о продужењу трајања ових мера. У погледу слања на посматрање, ако је потребно посматрање дуже од два месеца, суд може продужити трајање боравака у здравственој установи само на образложени предлог управника ове установе који се заснива на претходно прибављеном мишљењу вештака. Законик о

(2) Никола Срзентић и Др. Александар Стајић: Кривично право ФНРЈ, Општи део, Београд, 1953, стр. 134.

(3) Витомир Петровић: О притвору, Народна милиција, бр. 8, Београд, 1954.

(14) Др. Душан Јевтић: Криминална психопатологија, Београд, 1955, стр. 334.

кривичном поступку предвиђа да ни у ком случају посматрање не може трајати дуже од рока који је одређен за истражни затвор — што значи највише до девет месеци (чл. 246, ст. 2, Законика о кривичном поступку). Из овога се посредно може закључити да се при изради закона мислило на то да се упућивање на посматрање третира као превентивно лишење слободе коме се поставља максимална граница трајања. Ова одредба упућује компаративно, иако не директно, на аналогну примену чл. 45 Кривичног законика.

Неоправдано је гледиште да се боравак у здравственој установи за душевно болесна лица не може поредити са притвором и истражним затвором због извесне разлике у поступању са окривљеним. Разлог урачунавања притвора и истражног затвора у казну не лежи у начину поступања са окривљеним док издржава ове мере, већ у самом факту да је током поступка био лишен слободе. Нарочито би било неправилно тражити неку сличност између положаја окривљеног док издржава притвор и истражни затвор са његовим положајем док се налази у казнено-поправном дому. Законик о кривичном поступку предвиђа битне елементе његовог положаја у притвору и истражном затвору по којима се тај положај мора разликовати од положаја осуђеног за време издржавања казне. Према окривљеном у притвору или истражном затвору примењују се само оне мере ограничења које су одређене Правилником о кућном реду у затворима за издржавање притвора и истражног затвора и посебно ограничења која су потребна за обезбеђење успеха поступка, а која се морају одредити решењем суда. Насупрот томе, енергично се наглашавају његова посебна права као: право на непрекидни осмочасовни одмор; право на властиту исхрану, ношење свог одела, итд.; право на посете, дописивања, примања пошљици; разговор браниоца са притвореником односно истражним затвореником може се водити слободно или у присуству органа који води поступак односно одређеног службеника. Међутим, иако се режим у притвору или истражном затвору разликује од режима за време издржавања казне, закон изједначаује те режиме на тај начин што предвиђа да се време проведено у притвору или истражном затвору урачунава у изречену казну.

Ако би се у некој разлици режима односно поступања према окривљеном тражио разлог на основу кога би се одрицала оправданост аналогije, онда разлог сигурно не би био у томе што је за окривљеног повољнија ситуација за време посматрања. Здравствене установе за душевно болесна лица су заводи затвореног типа у којима болесници подлежу не само Правилнику о кућном реду, већ и посебним судскомедицинским односно судскопсихијатриским прописима (4). У сваком случају режим у здравственој установи разликује се донекле од режима у притвору односно истражном затвору. Али оно што је важно за решавање овог конкретног случаја је пи-

(4) Др. Душан Јевтић: Криминална психопатологија, Београд, 1955, стр. 334.

тање ограничења слободе окривљеног. Упућивање на посматрање је једна принудна мера којом се слобода окривљеног ограничава скоро у истом обиму као код притвора и истражног затвора. У здравственој установи окривљени се подвргава прописаном реду и спроведена је његова изолација од спољњег света. Међутим, он има иста права као и окривљени у притвору или истражном затвору. Морално-психолошки ефекат је такође тежак, ако не и тежи, а осим тога он је у тој здравственој установи у извесној мери предмет медицинских интервенција.

Из изложеног може се закључити да постоје извесне разлике између притвора и истражног затвора као мера обезбеђења у ужем смислу речи и упућивања на посматрање као мере за обезбеђење у ширем смислу речи. Међутим, између ових мера постоје такве сличности које упућују на примену аналогije. Оно што је у овом случају битно јесте да се све ове мере састоје у ограничењу слободе окривљеног. У питању је у основи исти правни случај, иста ситуација, па према томе треба да постоје и исте последице. Када се време проведено на посматрању не би урачунавало у казну, то би претстављало отступање од начела индивидуализације казне и начела једнакости пред законом. Према томе, материјалноправни аргументи упућују на примену аналогije. У конкретном случају могао би се по аналогiji применити чл. 45 Кривичног законика према коме се време проведено у притвору или у истражном затвору — аналогно — време проведено на посматрању у здравственој установи за душевно болесна лица, урачунава у казну-строгог затвора, затвора и у новчану казну, јер су притвор и истражни затвор слични са упућивањем на посматрање. На тај начин била би отклоњена празнина како у Кривичном законiku, тако и у Законiku о кривичном поступку.

Милица Стефановић

ПРОБЛЕМ КОНВЕРТИБИЛНОСТИ У СОЦИЈАЛИСТИЧКОЈ ПРИВРЕДИ

Многе западноевропске земље покушавају последњих година да спроведу у дело конвертибилност својих валута. У том правцу су постигнути негде већи, негде мањи резултати. Треба одмах напоменути да је реч о конвертибилности валута индустриски развијених земаља. Међутим, земље које су индустриски слабије развијене односе се према проблему конвертибилности са много више опрезности. Ово је због тога што се конвертибилност валута везује за успостављање слободне спољнотрговинске размене. У послератном периоду завладала је општа тежња да се убрзаним развојем сопствене привреде повећа стандард. Тај убрзани економски развој у земљама које су до рата претстављале подручја слабе индустријске развијености, довео би се у опасност либерализацијом спољне трговине. Односи унутрашњих